

občevanje učiteljev med seboj je temelj bratske ljubezni v srcih šolske mladine. Kaže učitelj sočutje, bodisi v veselji ali v žalosti, za svojega tovariša, vzbudi se sočutje tudi v otroški duši. Otrok ima nezmotljiv dar opazovanja in čut zvestobe in udanosti v sebi. Gorje mu, ki moti jasno nebo njegove duše.

Vsak vzgojitelj najde v svojem delovanju priliko, da uresniči besede: V slogi je moč! To naj bo naše geslo! Tega ne zabimo in gotovo bodo veseli uspehi plačevali naš trud. Podajmo si torej roke k tovariški zvezi, le tako nam bo moč vzgojevati domovini vrle sinove in pridne hčere. Ne besede, ampak djanja pospešujejo dobro.

Augusta Kolnik.

Národna vzgoja.

(Spisal Jos. Ciperle.)

59.

Druge točka narodne vzgoje je gojitev materinega jezika, kajti ta je najvidnejši znak narodnosti človeške.

Jezik ali govor človekov zove se ona zmožnost, s kojo razumevamo misli drugih ljudi, ako jih izražajo, in s kojo izražamo tudi drugim svoje lastne misli. Pač jih razodevamo tudi mnogokrat drugače: s pogledi, ako migamo z rokami ali teptamo z nogami, i. t. d.; — ali vse to ne zadostuje še človeku.

Ravno jezik povzdiguje človeka nad vse druge živeče stvari. Tudi živali imajo razne glase, s katerimi kličejo druga drugo, s katerimi izražajo veselje in žalost svojo. Toda drugega ne mogó razodevati nič. Tudi so njihovi glasovi mnogo nepopolniši od jezika najdivnejšega naroda. Samo človek ima tedaj dar jezika; to pa je zopet posledica njegove pokončne hoje, katera provzročuje, da se njegova pljuča in vsa druga glasila gibljejo prostejše.

Prečuden je pa način, kako se navaja dete jezika. Kmalu po rojstvu čujemo že prve glasove iz njegovih ust. Te izpušča iz sebe le mehanično, brez vsacega povoda. Toda čez nekaj časa že jame se oglašati z istimi glasovi, kedar je lačno, ali kedar ima kako drugo potrebo. A ko se je nasitilo in očedilo, obmolkne takoj. — Še mnogo časa pa preide, da se jame oglašati tudi takrat, kedar mu ne manjka nič, tedaj kedar je popolnem zadovoljno s svojim položajem.

V mnogih slučajih so ti glasovi otrokovi že jako določni. A nima se misliti, da jih je čulo od odraslenih ljudi. Izgovarja jih namreč že v oni dobi, v kateri nahaja se njega posluš še na tako nizki stopinji, da ne čuje celo najhujšega ropota. In učenjaki so dokazali, da so ti

prvotni glasi pri otrocih vseh narodov jednaki. Dojenec Evropejca oglašča se ravno tako, kakor dojenec Afrikanca ali Malajca.

Vse to vendar ne more se imenovati jezik ali govor človeški. Še le v drugem letu svojega življenja jame izgovarjati otrok prve zloge in za temi prve besede. S četrtem letom vešč je pa že vseh onih besed, koje rabi, da izraža svoje misli, ki so pa največ zelo omejene. Saj je videl do tedaj še tako malo predmetov na zemlji; in čem več jih vidi človek, tem več lahko misli in tudi govori.

Vsak otrok posluša rad govorjenje drugih ljudi. Ravno tako rad pa tudi skuša izgovarjati za njimi vse, kar je čul. Pač ni takoj kos vsaki besedi, zato je njegovo žlobudranje dostikrat jako kratkočasno. Ljudje smejejo se mu jako radi, kar je pa jako napačno. V prihodnje boji se potem otrok govoriti. Vendar to mora, kajti drugače ni mu mogoče naučiti se jezika.

60.

Domača vzgoja vendar prerada zanemarljiva govor otrokov; dobro je, da so še šole, ki imajo nalog popravljati to, kar so grešili domači vzgojitelji na jeziku otrokovem. Saj je pa ravno jezik človeški neprecenljive važnosti.

Naš slavni Metelko piše o tem predmetu: „Kar med živimi stvarmi na zemlji človeku daje posebno vrednost, to je um. Le po umu, ali prav za prav po pravi rabi njegovi more dospeti človek do tiste popolnosti in blažnosti, katero mu je odločil premodri stvarnik njegov. Dokler pa je um človekov navezan na telo, dotlej se razvijati in v načelih svojih vtrjevati more le po jeziku. Čem bolj si človek lika in ureduje svoj jezik, tem trdnejši in čistejši so njegovi pojmi. Nasproti, čem ubožnejši in manj olikan je njegov jezik, tem bolj nejasni in zmedeni so njegovi zapopadki in vse mišljenje njegovo. Po jezikovi olikosti se ravna umska in нравska omika človekova. Hočemo torej svojim rojakom pripomoči k boljši umski in нравski omiki, pričeti moramo z olikovanjem njihovega jezika.“

„Misli in pojmi se le v olikanem jeziku dajo jasno in določno zaznamnjati. Torej trdijo neki novejši modroslovci, in sicer ne brez vzroka, da se celo otrokom nekateri prav tenko modroslovni razumki dajo lahko dopovedati, ako bi z njimi nikoli drugače ne govorili kot v jeziku po modroslovni določbi dovršenem.“

„Bodi si že kakor-koli, tega nam nihče odrekal ne bode, da ljudstvo more le po olikanem jeziku pustiti svojo služnost in grde predsodke, ter napredovati v omiki. Kdo ne ve iz zgodovine, da so grški in latinski jezikoslovci, pesniki in zgodopisci omikovali svoj jezik ne-

znansko omikovali tudi ljudske nravi in vso ljudsko lastnijo. Jdnak izgled se nam kaže pri vseh družih narodih."

61.

Kako pa mi Slovenci prav za prav likamo svoj jezik? Sram me je povedati, a moram pregovoriti tudi o tem resno besedo. V likanji jezika nam pa ni kos noben narod. Likamo ga na takov prečuden način, da ga v govorjenji dostikrat ni poznati, da je slovenski. Kaj pomaga vse to, da se naši pisatelji in pesniki trudijo izražati svoje misli v čisti, gladki in lepi slovenščini, če pa mi občujemo med seboj v tako duhoviti mešanici, da je joj. Ravno v naši govorici izraža se prav vidno in natančno vsa naša brezbržnost, vsa naša malomarnost in lenoba. Namestu da se trudimo dobro in pravilno govoriti slovenski, napenjamo se na vse kriplje govoriti slabo in nepravilno. Je li to morda pravo, ako začenjamo stavek slovenski, a končujemo ga nemški? Pri tem se pa še izgovarjati ne moremo, da ravnaajo tako samo manj izobraženi ljudje med nami. Ravno oni delajo tako, ki so se kaj učili, ki znajo nekaj nemščine, kojoj pa vrivajo povsod pri vsaki priliki in nepriliki v svojo slovensko govorico. Nebroj tujk klati se po našem občevalnem jeziku; in namestu da bi jih iztiravali iz njega, vlačimo jih še vedno več vanj. Bogú bodi potoženo to.

Kakor bi bil naš jezik res tako ubog. Ravno nasprotno, ravno bogat po oblikah, ravno krepak in blagodoneč je on. Naravnost nesramno je grditi takov jezik s tujkami, ki imajo v sebi dostikrat mnogo manj jedra in mnogo grjo obliko, nego jo ima slovenski izraz za to. Najbolj čudno je pa še to, da dostikrat pridenemo slovenskemu izrazu še tujko, kakor bi hoteli s tem bolje razložiti ali razjasniti to, kakor n. pr.: To je moja tolažba in „trošt“, ali pa: To je sramota in „špot“, ali pa: Čuvajte in „vahtajte“, i. t. d. Tako je, zdaj pa le zakličimo ponosno: „mi smo mi!“

Ta mešanica izlegla se je že v prejšnjih stoletjih po naših slovenskih mestih, ko je vladala po vseh naših slovenskih pokrajinah nemščina in le nemščina. Takrat bilo je se ve najfineje izražati se le v tem jeziku. Kdor pa iz tedanjih mestnih prebivalcev ni bil zmožen prisvojiti si popolnem nemškega jezika, ta začel se je vsaj nekoliko bližati se v govoru nemščini s tem, da je vrival med svojo slovensko govorico nemške izraze, ali je pa vsaj prevstrojal slovenske v nemške. V prejšnjih stoletjih je bilo morda to jako fino, a sedaj je to naravnost grdo. Ta grdoba pa tudi na kmeta ni ostajala brez vpliva. Kmet, prihajajoč v mesta čul je to brozgo celo pri taci h ljudih, ki so se mu zdeli jako učeni in imenitni, in premišljal si ni dolgo, ter jel bogatiti in krasiti tudi svoj jezik z istimi tujkami, koje so znali tako vestno rabiti meščanje. Tako je prišlo, da je prodrla ta spakedrana mešanica

do najbolj oddaljenega kotiča slovenske zemlje, in ves rod začel je govoriti tako, in se še danes ni odvadil.

62.

A tudi to je kvarilo vedno naš slovenski jezik, da so dohajali vsi uradni dopisi in ukazi našemu kmetu pisani jedino le v nemškem jeziku. To je napotilo kmeta, da je začel imenovati vse urade s tistim imenom, ki se mu je pisalo v onih ukazih. Se ve potem ni šel nikdar več v davkarijo, ampak hodil je le v „steueromt“; za sodnijo se ni brigal nikdar, ampak le za „rihto“; tresel se tudi ni pred grajščinskim oskrbnikom, ampak samo pred „ferboltarjem“; zato pa tudi ni sedel nikdar v ječi ali v zaporu, ampak le sem ter tje v „kéhi.“

Tudi dosluženi vojaki zanesli so marsikatero tujko med naš narod. Saj oni niso pisali domu nikdar nobenega pisma, ampak vedno le „prif“; perila niso poznali, ampak le „beš“; streljali niso nikdar s puško, ampak jedino le z „gverom“. Če so pa postali šarži, niso nosili rokovic, ampak „ánčahe“; stotnikov tudi ni bilo še takrat, ampak sami „štrenq gavtmani“.

Tem vrle družice so bile pa one kmečke deklice, ki so hodile služiti v mesta. Tudi one imajo na vesti mnogo spak, ki so se vrinile v naš jezik. Saj one niso hodile ob nedeljah popoldne nikdar na sprehod, ampak vedno le na „špancir“; ljubčekov tudi niso poznale, namestu njih so imele le kake nedolžne „šoceljne“, one so bile pa „šocke“; služba delala jim tudi ni nikdar preglavice, ampak jedino le „dinst“; celo obleke ni jim bilo treba nositi, ampak k večemu kak „gvant“.

Glejte ljubi moji! Tako smo likali in tako likamo sem ter tje še dan danes slovenski jezik. Saj bi pa tudi brez tega likanja ne imeli ne „riht ne kéh, ne beša ne gvantov“. Kar nagi bi morali hoditi.

63.

Zraven tega je pa vendar le nemščina še dan danes občevalni jezik vseh politiranih krogov po Slovenskem — omikanih krogov ne pristuje za vse slučaje. Trdi se tudi še sem ter tje, da je veličastneje, ako izraža kdo svoje misli in nesmisli v nemščini. Na Doljnem Avstrijskem, Solnograškem in drugod zna pač vsak kmet nemški; a na Slovenskem še ne, in zato je tu znanje nemščine vselej znak više politure.

Toda ako hočeš v premnožih slučajih res razumeti to nemščino, moraš biti le rojen Slovenec. Pravi pristni Nemec še pojma nima o tej nemščini. Naravnost nerazumljiv zanj je vsklik: „O diese Baben!“ (Oj te babe!) — Ali je razumljivo dalje to komu drugemu nego Slovencu, kedar se zadrè kdo nad kom rekóč: „Aber gehen Sie sich salzen!“ — Lep in ginljiv je tudi ta-le rek, ki sem ga čul nekóč: „Papa, der Kužek will aber nicht die Kobilcen fressen!“ Oj, ti lju-

beznjiva nedolžnost! — Prav lepa cvetka nemščine na Slovenskem je tudi ta-le izjava neke deklice: „Mama, die Mačka ist über die Stiegen gegent.“ Ali bi ne bolela ušesa pristnega Nemca pri tem stavku? — Kako ljubo glasi se pa tudi vprašanje: „Wie haben Sie sich gestern gehabt?“ — Pa tudi to je imenitno, ako čuješ v Ljubljani: „Die Katrea geht aber morgen am Roženpoh!“ Srečno pot, Katrea! Poljšaj se, Katrea!

Skoro bi dejal, da bi izkazovali mnogi Slovenci večo čast nemščini, ako bi nikdar ne izbleknili nemške besede. Oj ti ubogi nemški jezik! Kako se pačiš ti po Slovenskem! Saj ti nisi kriv, da te hrusta Gorenjec, da te zavija Dolenjec, da te poje Slovenec na Štirnem. Ne, ne, ti nisi kriv, ampak krivi so jedino naši rojaki. Sram jih bodi!

A še neka prikazen javi se pri nas. Kedar vstopi kak bolje oblečen človek v kako krčmo ali prodajalnico po naših mestih, gotovo ga obgovore ali pozdravijo vselej nemški. Ta navada pa že nima para pri nobenem drugem narodu. Le kmet slovenski, samo ti si še tako srečen, da te nagovarjajo povsod slovenski, celo v onih prodajalnicah, kojih lastniki so trdi Nemci.

Toda s tem ni rečeno, da s tujci nimamo govoriti v njihovem jeziku, ako ga znamo. A nagovarjajo in pozdravljajo naj se tujci pri nas le v slovenskem jeziku. Ako vidimo potem, da ne zna ta ali oni slovenščine, občuje naj se ž njim v njegovem narečji. Tako je tudi celo na Ogrskem, in Madjari so vendar znani, da čislajo nad vse svoj jezik. Tam pozdravlja se vsakdo madjarski, a potem se tudi ne brani noben Madjar govoriti ž njim v njegovem jeziku, ako ni večč ogrščini. Tako bodi tudi pri nas.

(Dalje prih.)

Zelenjadarstvo na šolskem vrtu meseca mal. srpana.

Bilo je pričakovati, da bomo v začetku rožnika še z delom zelo zadaj, a zadnji dnevi vel. travna so bili nenavadno ugodni, zato nam je precej poraslo v vrtu, kar se ni bilo nadejati. Delo v rožniku je bilo torej precej normalno. Osuli smo že pozni krompir v pretečenem meseci in repa za seme nam je tudi skoraj povsod dozorela. Ako nam repo ob času zorenja tiči preveč obirajo, jo smemo populiti, kakor hitro rumena postaja, bode že v slani še popolnoma dozorela.

V tem meseci presadimo vso poletno endivijo in proti konci meseca nekaj zimske endivije. Matovilček za zimo sejemo sredi t. m. ravno tako tudi nekaj zgodnje repe.

Zgodnji krompir dozori konci t. m. Prostor, kjer smo krompir skopali, dobro polijemo z gnojnico in še enkrat prekopljemo ter sejemo pozno repo.